

Nomadskolans trauma

Ann-Heléne Laestadius fortsätter i sin nya roman *Straff* att upplysa oss om samernas historia och om hur vår minoritetsbefolkning behandlats och fortfarande behandlas. Precis som i [föregångaren Stöld](#)  r det många perspektiv som ska lyftas och ges utrymme.

I den här romanen  r handlingen förlagd till nomadskolan, den skola staten inrättat för samiska barn, dit rensk tarbarnen från sju års ålder tvingades flytta, bort från allt de känner till, tryggheten och från sina familjer. Vi f r följa Else-Maj, Anne-Risten, Marge, Jon-Ante och Nilsa genom växelvisa  gonblicksperspektiv och händelser från skolan 1956 och från deras vuxenliv trettio år senare 1986.

I nomadskolan  r samiskan, barnens enda språk, förbjudet. Där ska det talas svenska, som de inte f rst r, annars blir man straffad. Att jojka  r syndigt och reglerna är många och obegripliga f r barnen. Deras namn byts ut och försvenskas. De blir identitetsl sa och berövas sin kultur. Husmor, Rita Olsson,  r ondskan personifierad, en kvinnlig Caligula som hotar och bestraffar med både slag, sparkar och riset.

Såväl personalen som barnen hukar under hennes terrorv lde. Varken de hjälplösa barnen eller deras kuvade föräldrar v gar protestera och förresten vem skulle lyssna? Inte de fina herrarna. Det gäller att överleva varje termin och barnen väljer olika strategier.

Nilsa blir den stora mobbaren, f r mycket stryk av husmor men ger dubbelt igen på de yngre barnen. Jon-Ante, hans favoritoffer, blir tyst och söker sig till ensamheten, utst tt och misshandlad av sin egen grupp och skadad för livet av husmors sadistiska bestraffningar. Anne-Risten utvecklar hypokondri av all rädsla hon b r på och Else-Maj väljer bort all form av ömhet och närhet. I stället s ker hon tröst i

religionen och plågas ständigt av skulden för sin lillasyster Saras död efter att husmor förvägrat henne sjukhusvård.

Marge försöker smälta in i väggen, göra sig osynlig och vara alla till lags, men skäms samtidigt för sin undfallenhet att hon inte vågar annat. Beskrivningarna från livet i nomadskolan är brutala och våldsamma, präglade av ett liv i ständig skräck och utsatthet.

Trettio år senare är de alla märkta av sitt gemensamma trauma. Nilsa är fortsatt en mobbare, nu hunsar och hetsar han sina söner. Jon-Ante har valt bort samelivet, jobbar i gruvan och mekar med sin raggabil. Han är fortsatt ensam. Anne-Risten eller Anne som hon nu kallar sig och Marge jobbar i hemtjänsten.

Anne har blivit lämnad med två barn och missbrukar värktabletter. Hon förnekar och gömmer undan sitt samiska arv, rädd att bli avslöjad och att det ska försvåra barnens framtid. Marge har som ensamstående adopterat en sexårig flicka, Estela, från Colombia. Hon dras med dåligt samvete för flickan som ryckts upp från sitt land, sina rötter, sitt språk och fått sitt namn försvenskat till Stella. Hon ser sin egen historia upprepas. Else-Maj är kvar i samebyn nu med en egen familj som hon inte riktigt förmår knyta an till. Hon är till det yttre kapabel och handlingskraftig men sörjer invärtes och söker sig ofta till ensamheten på kyrkogården och systemens gravsten.

Men så kommer vedergällningens tid! Husmor Rita Olsson har på sin ålderdom flyttat tillbaka och plötsligt ställs allt på sin spets. Else-Maj upptäcker henne i kyrkan och springer förskräckt därifrån. Marge och Anne-Risten får uppdraget att vara hennes hemsamariter. Ska hon känna igen dem? Nilsa stöter på Rita Olsson vid affären och tar genast till knytnävarna. Nu är det hennes tur att vara rädd! Men är hämnd den rätta vägen till upprättelse?

Ann-Helen Laestadius har återigen skrivit en roman som sjuder av illa dold ilska och vrede mot hur hennes folk behandlats. Samtidigt lyser en gränslös kärlek till det samiska arvet med kulturen, maten, kläderna, slöjden, språket och de magiska krafterna klart och starkt. Inte minst för att hon väljer att använda det samiska språket i vissa sekvenser. Som ytterligare en markering av tillhörighet.

Precis som i förra romanen Stöld är det de utsatta samebarnens perspektiv hon synliggör. Men den här gången går hon längre och visar hur barnmisshandel och pennalism, fysisk och psykisk, sätter spår som sargar, förvrider och begränsar vuxenlivet för den som utsätts. Straff är visserligen en fiktiv historia men den bygger på verkliga händelser. Som den journalist och författare Laestadius är har hon gjort en grundlig research i historiskt material, intervjuat sin mamma som själv gått i nomadskola, tittat på bilder och besökt för boken viktiga platser. Hon skriver avskalat och sakligt, texten har nästan formen av ett socialt reportage.

Nomadskolan är ett trauma som ärvs i generationer. Sveket från majoritetssamhällets vuxna och dess konsekvenser drabbar både barn och barnbarn. Sorgen går i arv.

Text: Heléne Nellvik

Foto: Carl-Johan Utsi

Straff

Ann-Helén Laestadius

Romanus & Selling

2023

Av författaren till *Stöld*

straff

Ann-Helén
Laestadius

ROMANUS
& SELLING